

Інформаційна довідка

Мова є основним елементом національної ідентичності, державності та суспільної згуртованості. В умовах російсько-української війни роль державної мови, як інструменту єднання та захисту національного суверенітету, значно зростає. Разом із тим, збереження і популяризація української мови потребують комплексної державної підтримки та послідовної реалізації мовної політики.

З метою зміцнення та утвердження державної мови у всіх сферах суспільного життя, підвищення її престижу й авторитетності, поступового формування комфортного та функціонального єдиного мовно-інформаційного україномовного простору на всій території України та збільшення чисельності україномовних громадян МКСК розробило **Державну цільову національно-культурну програму забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року** (далі - Програма), яку було затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 березня 2024 р. № 243-р.

Метою Програми є забезпечення додержання конституційних гарантій і створення умов для всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, сприяння опануванню нею та підвищенню престижу використання, посилення її ролі в українському суспільстві як засобу зміцнення державної єдності, захисту національного мовно-культурного та мовно-інформаційного простору.

Задля досягнення поставлених цілей, Програмою передбачено комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів. Серед них – зміцнення державного статусу української мови, її захисту, розвитку та популяризації; розширення україномовного інформаційного простору, у тому числі за кордоном; забезпечення дотримання посадовцями органів державної влади та органів місцевого самоврядування вимог закону; покращення якості викладання державної мови в закладах освіти; запровадження і проведення іспитів на рівень володіння державною мовою; розвиток національної словникової бази та забезпечення вільного доступу до неї користувачів; збільшення кількості та покращення якості українськомовного аудіовізуального культурного продукту на телебаченні, радіо, у кіно- та відеомережі.

Крім того, передбачається забезпечення доступу до безкоштовних онлайн-курсів з вивчення української мови, розмовних клубів у бібліотечних закладах територіальних громад, проведення курсів підвищення кваліфікації для

літературних редакторів, запровадження онлайн-курсу з опанування державної мови посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування, удосконалення професійної компетентності педагогічних працівників та інші заходи.

Також Програмою передбачено інформаційні кампанії й інші заходи з промоції української мови в Україні та світі, а також низку заходів, спрямованих на створення й поширення конкурентоспроможного національного культурного продукту, виконаного українською мовою, з навчальною метою та для задоволення соціокультурних потреб громадян.

Разом з тим, з метою забезпечення додержання конституційних гарантій щодо всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя та на всій території України, створення умов для належної реалізації Програми, МКСК було розроблено та наказом від 02.08.2024 № 536 затверджено **Методичні рекомендації щодо запровадження та функціонування розмовних клубів з української мови на базі бібліотечних закладів.**

Варто відмітити, що утвердження та популяризація української мови є ключовим аспектом розвитку української культури. В умовах війни інтерес до вивчення та використання української мови стрімко зростає, охоплюючи всі сфери культури — від кінематографу й театру до літератури та медіа. Українська мова дедалі більше виконує роль не лише засобу комунікації, а й інструменту передачі культурних цінностей, посилюючи національну ідентичність у часи глобалізації та зовнішніх викликів.

Враховуючи це, надзвичайно важливим є створення та підтримка україномовного культурного й інформаційного продукту. Брак такої продукції може спонукати громадян звертатися до альтернатив, доступних у зовнішніх просторах, зокрема російськомовних, що несе реальну загрозу національній безпеці.

Зважаючи на актуальність підтримки україномовного культурного продукту та розвитку читацької культури, також важливо впроваджувати ініціативи, які сприяють поширенню української книги та стимулюють читацьку активність серед громадян.

Так, Кабінетом Міністрів України прийнято постанову від 3 грудня 2024 року № 1385 «Деякі питання надання громадянам України державної допомоги на придбання книг», розроблену Міністерством культури та стратегічних

комунікацій України на виконання статті 8-3 Закону України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні», на підставі якої МКСК спільно з Мінцифри та Українським інститутом книги запускають програму «ЄКнига». Вона допоможе стимулювати читацьку активність, а також підтримати українське книговидання. Громадяни України, які у 2024 році досягли 18-річного віку, можуть протягом року з дати народження отримати від держави 908 гривень на книжки. Ці кошти можна витратити на паперові, електронні чи аудіокниги. Купувати книги можна лише українською мовою, у книгарнях, які беруть участь у програмі.

Крім того, через рік після закінчення воєнного стану при народженні дитини таку допомогу зможе отримати один із батьків чи її законний представник.

Програма «ЄКнига» фінансується з державного бюджету та є кроком до популяризації української книги та української мови.

Разом з тим, з метою створення умов для широкого доступу до якісного вивчення англійської мови, підвищення рівня володіння нею серед громадян України, а також сприяння застосуванню англійської мови у сферах освіти, економіки, науки, культури та державного управління, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності України на міжнародній арені, розширенню культурного обміну та міжнародного співробітництва, зміцненню людського капіталу та сприятиме культурному розвитку громадян МКСК розроблено проєкт **Концепції Державної цільової національно-культурної програми сприяння вивченню та застосуванню англійської мови в Україні**. Наразі проєкт акта проходить узгоджувальні процедури відповідно до регламентних вимог.

Важливість утвердження української мови як основи культурного розвитку підтверджується даними соціологічних досліджень та опитувань, які відображають зростаючу роль мови у формуванні національної ідентичності та культурної єдності.

За результатами соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 6 по 12 червня 2024 року 69,5% респондентів, оцінюючи свій рівень володіння українською мовою, відповіли, що вільно нею володіють, 27% — що їх рівня володіння українською мовою достатньо для спілкування на побутовому рівні, проте їм важко говорити нею на спеціальні

теми, 2% — що погано розуміють українську мову, для них є проблемою спілкуватися нею, 0,5% — що взагалі не розуміють українську мову.

Українську мову рідною назвали 78% опитаних, у 2017 р. таких було 68%, у 2015 р. — 60%, у 2006 р. — 52%. Відповіли, що і українська, і російська однаковою мірою є для них рідними, 13% опитаних (у 2006р. таку відповідь дали 16% респондентів у 2015 р.- 22%). Частка тих, хто назвав рідною російською мову, становить 6%, у 2006р. таких було 31%, у 2015р. — 15%.

Розмовляють вдома лише або переважно українською 70,5% опитаних, у 2015р. таких було 50%, у 2006р. — 46%. Розмовляють вдома лише або переважно російською 11% опитаних, у 2015 р. таких було 24%, у 2006 р. — 38%. Розмовляють приблизно однаковою мірою українською і російською 18% (у 2015 р. — 25%, у 2006 р. — 15%).

Спілкуються за межами дому (наприклад, на роботі, навчанні) лише або переважно українською 72% опитаних, у 2023 р. таких було 65%, у 2015 р. — 46%. Лише або переважно російською — 8% опитаних, у 2023 р. — також 8%, у 2015 р. таких було 24%. Розмовляють поза домом рівною мірою українською і російською 20% (у 2023 р. — 26%, у 2015 р. — 29%).

75,5% респондентів, відповідаючи на запитання, якою мовою більш престижно розмовляти серед їх друзів і колег по роботі чи навчанню, назвали українську мову, 6% — російську, 16% відповіли — «байдуже якою». У 2015р. ці показники становили відповідно 43%, 21,5% і 29%.

Також 65% опитаних пишаються державною мовою України.

**Динаміка ставлення українців до питань, пов'язаних з
функціонуванням державної мови**

Ставлення громадян до української мови

	Пишаюся цим	Ставлюся позитивно	Ставлюся негативно	Ставлюся негативно і хотів би змінити	Важко відповісти
<i>Серпень 2011</i>	31,8	60,5	2,4	2,6	2,6
<i>Серпень 2012</i>	35,8	54,7	2,0	3,1	4,5
<i>Грудень 2015</i>	48,7	42,8	2,8	0,9	4,8
<i>Травень 2023</i>	74,4	23,5	0,6	0,3	1,1
<i>Червень 2024</i>	64,7	30,7	1,0	0,6	2,9

Рівень володіння українською мовою серед громадян

	Травень 2006	Грудень 2013	Грудень 2015	Травень 2023	Червень 2024
Вільно володію	57,6	63,2	65,1	68,6	69,5
Мого рівня володіння українською мовою достатньо для спілкування на побутовому рівні, проте мені важко говорити нею на спеціальні теми	33,4	32,2	28,4	27,7	27,1
Я погано розумію українську мову, для мене проблема спілкуватися нею	6,9	4,0	4,4	2,2	2,2
Взагалі не розумію українську мову	0,8	0,3	0,4	0,6	0,5
Важко відповісти	1,4	0,3	1,5	0,9	0,7

Мова, яку вважають рідною

	Травень 2006	Грудень 2013	Грудень 2015	Березень 2017	Травень 2023	Червень 2024
Українська	52,0	48,3	59,9	67,7	77,8	78,4
Російська	30,7	26,2	15,1	13,8	5,2	6,4
І українська, і російська однаковою мірою	15,6	23,2	22,1	17,4	15,7	13,1
Інша мова	1,1	2,0	2,1	0,7	0,8	1,0
Важко відповісти	0,5	0,3	0,7	0,4	0,5	1,2

Мова, якою розмовляють вдома

	Травень 2006	Грудень 2015	Травень 2023	Червень 2024
Українська	39,3	44,5	60,1	63,8
Переважно українська	6,7	5,3	7,7	6,7
Іноді українська, іноді російська	14,7	24,7	22,4	17,8
Переважно російська	9,5	11,1	4,1	5,4
Російська	28,1	12,6	5,2	5,6
Інша мова	1,0	1,4	0,3	0,5
Важко відповісти	0,8	0,5	0,3	0,4

Мова, якою спілкуються за межами дому, сім'ї (на роботі, навчанні і т.ін.)

	Грудень 2015	Травень 2023	Червень 2024
Українська	40,3	54,8	63,3
Переважно українська	5,8	10,1	8,3
Іноді українська, іноді російська	28,9	25,9	19,9
Переважно російська	11,4	4,5	3,8
Російська	12,3	3,2	3,8
Інша мова	0,8	0,4	0,4
Важко відповісти	0,5	1,1	0,5

Мова, більш престижна серед друзів і колег по роботі чи навчанню

	Грудень 2015	Травень 2023	Червень 2024
Українська	43,2	73,8	75,5
Російська	21,5	9,4	6,1
Англійська	1,1	0,3	0,7
Інша мова	0,5	0,2	0,3
Байдуже яка	29,0	12,6	15,9
Важко відповісти	4,6	3,7	1,5